

УДК 330.1:316.35

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ
СОЦІАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА****Карачина Н.П., д.е.н.***E-mail: karachina-natalija@rambler.ru***Лазарчук О.В., к.е.н.***E-mail: lazarchuk_o@ukr.net***Гребеньок І.В.***E-mail: Adieu1@rambler.ru**Вінницький національний технічний університет*

Здійснено опис гносеологічних аспектів формування ключових постулатів теорії соціальних функцій підприємства. Розкрито та узагальнено еволюцію теорії соціальних функцій підприємства в розрізі поглядів вітчизняних та іноземних вчених-економістів. Представлено авторське тлумачення з позиції виявлених теорій та розкрито авторську концепцію теорії соціальних функцій сучасного підприємства, в основі якої відображено пріоритетність соціальних функцій підприємства та взаємовплив економічних (виробничих) і соціальних функцій. Виявлено та досліджено ключові чинники ефективності реалізації соціальних функцій підприємства. Запропоновано та розкрито концепцію ієрархічності ярусності соціальних функцій універсального підприємства (іміджеві характеристики, формування макроекономічних параметрів, у т.ч. соціального змісту; виробництво товарів та послуг, необхідних для суспільства; організаційно-економічна та соціокультурна ідентифікація людей як економічних агентів у просторі соціуму) і визначено показники, за якими доцільно відслідковувати емпірично прояви соціальних функцій.

Ключові слова: соціальні функції, соціальна відповідальність, соціалізація, економічні агенти, підприємство

UDC 330.1:316.35

**CONCEPTUAL BASES OF THE THEORY FOR THE FORMATION OF
THE SOCIAL FUNCTIONS OF THE MODERN ENTERPRISE****Karachyna N.P., Doctor of Economics***E-mail: karachina-natalija@rambler.ru***Lazarchuk O.V., PhD in Economics***E-mail: lazarchuk_o@ukr.net***Grebeniok I.V.***E-mail: Adieu1@rambler.ru**Vinnitsia National Technical University*

It has been done the description of the epistemological aspects of forming the key postulates of the theory of the enterprises' social functions. It has been revealed and generalized the theory for evolution of the enterprises' social functions in terms of the

views of national and foreign scientists and economists. It has been submitted the author's interpretation from the position of the revealed theories as well as author's conception of the modern enterprise's social functions which is based on the priority of social functions and the interplay of the economical (production). There has been revealed and investigated the key efficiency factors of the implementation of the enterprise's social functions. There has been proposed and revealed the conception of the hierarchy of the universal enterprise's social functions (the image features, forming macroeconomic parameters, including the social content, the production of goods and services, essential for the society; the organizational, economical, social and cultural identification of people as the economic agents in the social space) as well as defined the factors for advisable tracking of the empirical manifestations of social functions.

Key words: social functions, social responsibility, socialization, economic agent, enterprise

Актуальність проблеми. Сучасне реформування економіки України відбувається за подальшої зміни умов функціонування вітчизняних підприємств. Як свідчить досвід, такі зміни умов носять здебільшого дестабілізуючий характер, тоді як потенціал ринкових відносин у діяльності підприємств залишається здебільшого малореалізованим. Водночас у суспільстві існують серйозні претензії до соціальних дисфункцій, обумовлених ринковими факторами і пріоритетами. Саме тому питання змісту та ролі соціальних функцій суб'єктів господарювання у ринковій економіці викликають сьогодні підвищену увагу.

Аналіз останніх наукових досліджень. Дослідження соціальних функцій підприємств можна віднести до тих питань, які традиційно викликали інтерес з боку вчених-економістів і практиків, розпочинаючи з етапу формування класичної політекономічної школи. Спектр наукових підходів до пояснення економічної ролі соціальних аспектів функціонування інституту підприємства було сформовано на основі фундаментальних досліджень А. Сміта, Дж. Б'юкенена, Г. Клейнера, Дж. Кейнса, А. Маршала, К. Маркса, Д. Норта, Т. Веблена, М. Вебера, В. Зомбарта, Р. Катільона, Ф. Найта, Ж.-Б. Сея, Й. Шумпетера, Р. Коуза, Г. Саймона та ін. За всієї важливості теоретико-методологічних, методичних та прикладних здобутків у роботах цих дослідників, слід відзначити фрагментарність опису теорії соціальних функцій підприємства, відсутність достатньо систематизованих і коректних методик оцінювання ефективності їх реалізації, різні тлумачення ролі та проблем реалізації соціальних функцій, а також відповідних економічних наслідків. Якщо розглядати проблеми сучасних вітчизняних промислових підприємств, то,

за важливості всіх інших аспектів їх діяльності, аналізування соціальної функції його діяльності за перебігом здійснення ринкових реформ в Україні і відповідне пояснення причин кризового стану залишається з наукової точки зору висвітленим явно недостатньо.

Водночас недостатньо вивченими залишаються також аспекти динаміки підприємств цієї групи з огляду на поведінкові характеристики. Все це вимагає розроблення та/або уточнення методології, сукупності теоретичних постулатів і комплексу прикладної їх реалізації для управління підприємством через вплив на його поведінку та з врахуванням критеріїв досконалості реалізації саме соціальних функцій за відповідною моделлю економічної поведінки. Актуальність зазначених проблемних питань зумовили вибір теми досліджень.

Мета роботи: здійснити опис гносеологічних аспектів формування ключових постулатів теорії соціальних функцій підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Головний вектор розвитку України у новітній історії кінця ХХ – початку ХХІ ст. обумовлений тяжінням до побудови ефективної моделі ринкової економіки та розвинутих соціально-економічних відносин. Саме ці два зазначених аспекти – ринковий та соціальний – становлять, очевидно, основний конфліктуотворюючий аспект. Звідси забезпечення адекватної адаптації соціального комплексу всієї інституціональної системи України до нових ринкових економічних умов може бути віднесено до одного з найактуальніших завдань.

Достатньо аргументованою при цьому виглядає точка зору про те, що ігнорування соціальних проблем перехідного періоду є безпосереднім джерелом конфліктів та потенційних суспільних втрат, у т.ч. як суто економічних, так і соціальних. Так, з точки зору теоретиків сучасного інституціоналізму, зокрема Д. Норта [1], В. Полторовича [2], О. Іншакова та ін. [3], В. Дементьєва [4], Г. Клейнера, В. Тамбовцева [5–6] та ін.; саме цей фактор обумовлює ефект і парадокс т.з. «інституційних пасток», коли еволюція соціально-економічних систем не призводить до підвищення ефективності; тим самим пояснюються факти існування неефективних суспільств (систем) у середовищі ефективних соціально-економічних систем впродовж тривалого періоду.

Низьку ефективність ринкових реформ на постсоціалістичному, і, особливо, на пострадянському просторах Дж. Стігліцем [7] та ін. пов'язано насамперед із ігнорування соціальних складових, факторів і наслідків реформ.

Водночас питання оцінювання ролі соціальних функцій сучасної економіки має різні методологічні тлумачення. Так, представниками неоліберальної течії соціальний фактор розвитку західного суспільства розглядається переважно як негативний. М. Фрідменом і Ф. Хайеком [8] та ін. зокрема стверджувалося, що соціальні витрати, їх зростання, часто випереджаюче в економічно розвинутих країнах, а також роль профспілок, інших соціальних інститутів є негативними факторами.

Зворотні аргументи на користь соціально орієнтованої політики економічного розвитку також базуються на фактах відносно низької ефективності ринкових реформ у Східній Європі, більшості країн Латинської Америки, Азії, Африки; детальне аналізування та аргументація зазначеного наведено зокрема у роботах Ернандо де Сото [9]. Висновком із зазначеної дискусії може бути теза про те, що концепт ефективності побудови економічного розвитку на засадах соціальних аспектів (функцій) може мати протилежні наслідки в залежності від кожного конкретного випадку (країни, комплексу соціально-економічних умов та факторів, ментальності, часових проміжків і т.д.).

Як відомо, засади соціально орієнтованої економіки теоретично знайшли своє найбільш повне обґрунтування у роботах представників насамперед фрайбургської школи – В. Ойкена [10], Л. Ерхарда [11] та ін. у середині – другій половині ХХ ст. У літературі [12–13] соціальні функції економіки у загальному вигляді найчастіше зводять до наступного: 1) економіка зобов'язана виражати інтереси всіх прошарків населення; 2) економіка покликана забезпечувати добробут народу; 3) економіка повинна адекватно віддзеркалювати плюралізм форм власності та сприяти належному їх сполученню; 4) економіка мусить відновлювати й водночас забезпечувати множинність форм і механізмів господарювання. Звідси соціальні функції економіки, разом з іншими аспектами, на макровимірі ситуації визначають соціально-економічні функції держави, за допомогою якої відбувається їхня реалізація у громадському житті. Так, у роботах А. Мюллер-Армаком відзначено [14], що соціально ринкове господарство – це соціально-економічний устрій, за якого цілеспрямовано організована економіка вільного ринку, що зберігається внаслідок регульованої системи конкуренції, надає більш надійну гарантію соціального прогресу; при цьому розвиток конкуренції формує економічну базу для соціальних заходів і може бути організованим більш ефективно. Акцентуємо увагу у

даному визначенні на констатації чіткого узгодження ролі економічних (ринкових) факторів і соціальних детермінант суспільного розвитку.

Аргументація щодо важливості питання соціальної ідентифікації репрезентативної фірми в умовах ринку може бути детально розглянута на прикладі окремих теорій підприємств (фірм). Так, теорію фірми в редакції Ф. Найта [15] було побудовано на тому, що фірма є насамперед інститутом зменшення ризику економічних відносин, де такий ризик об'єктивно проявляється насамперед у соціальних аспектах та наслідках зазначеного; при цьому вплив етичних і соціальних норм на економічну поведінку є значно більшим, аніж традиційно вважається.

Ефект об'єктивності корпоративних конфліктів, обумовлених різними інтересами учасників корпоративних відносин, тобто врахування відповідного соціального підтексту таких інтересів і необхідності вирішення специфічних конфліктів було підтверджено у дослідженнях вітчизняних вчених вже на пострадянському етапі розвитку економіки України; прикладом цього можуть бути роботи О. Мороза, Н. Карачини [16] та ін.

Г. Саймоном фірма розглядалася [17] перш за все як система найму працівників, де характеристики останніх визначали певний вид капітальних активів, що безпосередньо мають вплив на ефективність функціонування фірми. Саме тому ставилося питання про переваги контрактних відносин, які дозволяють досягнути гнучкості організації у ринкових умовах насамперед за рахунок впливу на характеристики людського капіталу фірми. Теорія фірми у редакції А. Алчіана і Х. Демзеца [18] спиралася на твердженні про те, що переваги фірми обумовлені командним способом організації економічної співпраці. Звідси знову ж таки характеристики персоналу, здатного до такого функціонування, слід розглядати як додатковий актив фірми. Соціальний – на противагу класичному політекономічному тлумаченню – зміст економічних відносин у сучасному суспільстві було покладено в основу загальної інституційної теорії у роботах Т. Веблена [19]. Така точка зору може бути віднесеною до принципово інших методологій опису ефективності економічної діяльності, коли не ринкові фактори, а соціальні елементи інституційних норм і визначають таку ефективність.

Сучасні теорії соціально орієнтованого і соціально відповідального підприємства, соціального управління якістю роботи і т.ін. ґрунтуються на постулатах про те, що підприємство у своїх діях не може ігнорувати

соціальні наслідки своєї діяльності. Важливість соціальних аспектів економічної діяльності сучасного бізнесу може вважатися хрестоматійним постулатом. На підтвердження зазначеного слід привести роботи таких російських і українських дослідників зазначеного питання як Ю. Пачковський [20], В. Пилипенко [21], Г. Курчєев [22], З. Ватаманюк та ін. [23], Ю. Кіндзерський [24], Е. Савичєв [25], К. Шацьких [26] та ін. Значний інтерес до означеної проблеми саме на пострадянському просторі зовсім не є випадковим і обумовлений реаліями трансформаційного періоду в економіці та суспільстві, коли ринкові стереотипи на практиці стикаються перш за все із різноманітними проблемами соціального змісту.

Загальне відображення еволюції теорії соціальних функцій підприємства в авторській інтерпретації згаданих джерел та поглядів вчених-економістів наведено у табл. 1.

*Таблиця 1. Еволюція теорії соціальних функцій підприємства**

Фундатори	Основна ідея	Авторське тлумачення з позиції теорії соціальних функцій підприємства
1	2	3
А.Маршал Неокласика, створення сучасної мікроекономіки, предметом вивчення якої є економіка фірми (підприємства)	Фірма представлена виробничою функцією в ринкових координатах. Мінімізація витрат та максимізація вигоди від економії від масштабів	Акцентуація на ролі людського капіталу як самого важливого активу підприємства
Теорія фірми Ф.Найта	Фірма є інститутом розподілу (зменшення) ризику економічних відносин	Ефективно функціонуюче підприємство автоматично зменшує ризики економічних відносин
Теорія корпоративного управління А.Берлі, Г.Мінз	Розгляд сучасної фірми як корпорації, тобто як сукупності корпоративних активів та їх власників	Підприємство є складним комплексом, який функціонує в процесі об'єктивної реалізації корпоративних конфліктів. Акцентуація на ролі конфліктів інтересів окремих груп агентів - учасників корпоративних відносин та необхідності їх узгодження
Теорія трансакційних витрат Р.Коуза	Передбачає існування обмеженої раціональності учасників контрактних відносин. Головним завданням є мінімізація	Витрати підприємства не обмежуються виробничими функціями. В реальній дійсності до таких додаються витрати. Витрати підприємства

Продовження таблиці 1

1	2	3
	транзакційних витрат (на укладання контактів, збір і обробку інформації, контроль, захист і т.д.) між учасниками контрактних відносин	не обмежуються виробничими функціями. В реальній дійсності до таких додаються витрати, пов'язані із соціальними аспектами організації, функціонування, розвитку підприємства
Неоінституціональна теорія фірми О.Уільямсона	Фірми виступають як посередники при вирішенні конфліктів інтересів учасників ринкових відносин. У випадку обмеження конкуренції фірми справляються з конфліктами краще, аніж ринки	Підприємства мають неринковий (неекономічний) потенціал вирішення проблем свого функціонування та розвитку. Основу такого потенціалу складають особливості соціальних активів підприємства (стан трудових ресурсів, ступінь конфліктності, досконалість системи управління, фаховість, лояльність, компетентність персоналу і т.д.)
Теорія фірми з позиції прав власності Р.Гроссмана і Д.Харта	Основу фірми визначає фактор власності на активи. Власність на активи є джерелом влади в межах фірми. Чітко визначене право власності на активи надає стимули до інвестицій і інтеграції (поглинань)	Окреслення ролі власників активів підприємства та необхідності узгодження інтересів корпоративних власників і персоналу, інших реципієнтів підприємства
Теорія витрат і меж фірми П.Мільгрома	Збереження фірми потребує обмеження процесу політизації її внутрішнього життя	Неекономічні фактори внутрішньо організаційного розвитку можуть безпосередньо впливати на економічний стан підприємства
Фірми як системи найму працівників Г.Саймона	Переваги контрактних відносин, які дозволяють досягнути гнучкості. Дії робітників можуть бути адаптованими до будь-яких обставин. Вигоди від гнучкості зростають по мірі зростання невизначеності	Важливість організації праці (управління персоналом, трудовими ресурсами) як головного фактору конкурентоспроможності підприємства
Теорія фірми А.Алчіана і Х.Демзеца	Переваги фірми обумовлені командним способом організації економічної співпраці. Продукт діяльності фірми (команди) перевищує суму результатів всіх використаних ресурсів	Акцентуація уваги на організаційних аспектах управління персоналом, співпраці між персоналом і менеджментом

Продовження таблиці 1

1	2	3
Марксистська політекономія СРСР	Визначальна роль трудових колективів у досягненні ефективності діяльності підприємств	Окреслення основної ролі внутрішньо організаційних відносин та управління персоналом як безпосереднього економічного фактору
Теорія інституційної структури підприємства Г.Клейнера, В.Тамбовцева, В.Полторовича та ін.	Підприємство являє собою сукупність інститутів та інституційних норм, структурованих ієрархічно у вигляді послідовних ярусів (ментальність, корпоративні культура та знання і т.д.)	Необхідність врахування впливу сукупності універсальних внутрішньо організаційних інституційних норм на кінцевий економічний результат діяльності підприємства. При цьому зміни таких інституційних норм передбачають цільовий вплив на персонал
Сучасні теорії соціально орієнтованого і соціально відповідального підприємства, соціального управління якістю роботи і т.ін.	Підприємство у своїх діях не може ігнорувати соціальні наслідки своєї діяльності	Важливість соціальних аспектів економічної діяльності сучасного бізнесу
Авторська концепція теорії соціальних функцій сучасного підприємства	Соціальні функції підприємства є невід'ємним елементом його діяльності. Співвідношення економічних (виробничих) і соціальних функцій має взаємний вплив. Зазначене актуалізується в умовах сучасного бізнесу транзитивних економік.	

* Власні дослідження з використанням інформації про вказані теорії

Сьогодні найчастіше до фундаментальних теоретичних робіт теорії соціальної економіки відносять праці Нобелівського лауреата у галузі економіки Г. Мюрдаля.

Так, зокрема, напрями соціалізації діяльності держави Г. Мюрдаль вбачав [12–13, 27] у: 1) забезпеченні членів суспільства високого прожиткового мінімуму й надання матеріальної допомоги тим, кому, в силу об'єктивних причин, вона необхідна; 2) встановленні привілеїв незаможним і вилучення привілеїв у тих, хто в них не має потреби; 3) створенні умов, які дають змогу громадянам заробляти кошти для повноцінного життя будь-яким законним способом; 4) створенні умов, що забезпечують задоволення високого рівня потреб громадян в освіті, медичній допомозі і т. ін.; 5) забезпеченні сприятливих умов праці для найманих робітників, захист їх від негативних впливів ринкової

економіки; 6) забезпеченні економічної безпеки членів суспільства; 7) захисті цивільних та політичних прав і свобод, що відповідають принципам правової, соціальної держави; 8) захисті від політичного переслідування й адміністративної сваволі; 9) забезпеченні належного духовного життя, захист від ідеологічного тиску; 10) створенні сприятливого соціально-психологічного клімату як у суспільстві в цілому, так і в окремих його осередках і структурних утвореннях, захист від психологічного пресингу; 11) забезпеченні максимальної стабільності громадського життя. Загалом же, за Г. Мюрдалем [27], соціальну економіку слід розглядати насамперед як основну складову держави добробуту, що забезпечується системою законодавчих, економічних, соціальних і соціально-психологічних гарантій, рівними умовами для підвищення добробуту за рахунок особистого трудового внеску, економічної самостійності, підприємництва для працездатного населення та створення певного рівня життєзабезпечення для непрацездатних.

Таким чином, аналізування літературних джерел та концептуальне узагальнення множини поглядів на співвідношення та функціональну роль економічних та соціальних функцій у сучасному суспільстві засвідчило домінування тієї точки зору, що ці функції є невід'ємними, взаємообумовленими і різноаспектними. При цьому економічна роль соціальних функцій на всіх рівнях економічної системи представляється беззаперечною. Тим не менше, подібні висновки потребують конкретного емпіричного і фактологічного підтвердження, в першу чергу на прикладах постсоціалістичних економік.

Практика господарювання ефективно функціонуючих країн свідчить про те, що на сучасному етапі соціальні характеристики, перш за все пов'язані із кадровими, а не матеріальними ресурсами, набувають вирішального значення у забезпеченні належної результативності підприємств. Тим не менше, і сутність зазначених реальних процесів, і причини змін, що можуть бути, як вже відзначалося, оцінені як в цілому негативні, а також опис ідеальної моделі реалізації функцій репрезентативного інституту сучасного підприємства вимагає детального наукового пояснення.

Конкретизація соціальних функцій економічної діяльності може розглядатися з універсальних позицій. Так, на думку О. Беляєва та ін. [13], основою ідентифікації соціальних функцій економічної діяльності є конкретні потреби суб'єктів соціально-економічного життя. При цьому

зазначене насамперед агрегується з соціорегулятивною, соціоадаптивною, соціопродуктивною, соціокультурною, соціодинамічною і соціозахисною функціями. Дана класифікація представляється нам достатньо повною і коректною.

Детальне вивчення результатів досліджень вітчизняних вчених різноманітних аспектів діяльності сучасного підприємства у ринкових умовах засвідчило широкий спектр поглядів на ключові чинники ефективності реалізації його соціальних функцій.

Більш детальний розгляд підприємства з інституційних позицій призводить до висновку про те, що підприємство являє собою сукупність інститутів та інституційних норм, структурованих ієрархічно у вигляді послідовних ярусів (ментальність, корпоративна культура та знання і т.д.). У роботах Г. Клейнера [5–6], необхідність врахування впливу сукупності універсальних внутрішньо організаційних інституційних норм на кінцевий економічний результат діяльності підприємства. При цьому зміни таких інституційних норм передбачають ціловий і поетапний – відповідно до інституційних ярусів – вплив на персонал, тобто у будь-якому разі роль соціальних активів підприємства і характер реалізації його соціальних функцій віднесені до детермінантних факторів ефективності універсального підприємства. Так, структура будь-якого підприємства передбачає послідовно такі яруси (по мірі зростання піраміди): корпоративний менталітет, корпоративна культура, корпоративні інститути (норми, що існують в організації), когнітивний ярус (корпоративний механізм формування знань), безпосередньо активи підприємства, зразки поведінки інших підприємств, а також історія (траєкторія) власної поведінки.

Принцип піраміди при такому трактуванні представляється концептуальним. Адже так визначається логіка змін на підприємстві – за принципом «від нижчих до вищих ярусів». Водночас це є методологією обґрунтування управлінських заходів, спрямованих на певні зміни, адже у такому баченні є картина послідовності змін та причинно-наслідкових механізмів. При цьому: 1) кожний наступний ярус може бути зміненим лише після і на основі зміни попереднього, тривалість і, відповідно, витрати на зміни із підвищенням ярусності зменшуються і навпаки; 2) підтримання та зміни окремих ярусних елементів структури підприємства забезпечується загальним механізмом наслідуваності ярусів у кожному конкретному випадку (на кожній окремо обраній

фірмі); 3) розмір ярусів відображає різницю в ступені індивідуальності середовища для підприємства (зокрема, ментальні особливості учасників є найменш індивідуальними, власний тип поведінки функціонування є найбільш індивідуальним для кожного підприємства); 4) кожен ярус функціонує за власними пріоритетами, цілями, завданнями і загальними закономірностями, тому визначення – як підсумкового показника – ефективності поведінкової моделі фірми об'єктивно має включати у певній послідовності критерії ефективності кожного ярусу. Таким чином, зазначене є водночас і методологічною, і методичною основою ідентифікації загальної моделі ефективності поведінки підприємства.

Ми поділяємо методологічну позицію Г.Клейнера про інституційну ярусність структури репрезентативного підприємства; звідси авторами статті запропоновано концепцію ієрархічності ярусності соціальних функцій універсального підприємства, яка графічно відображена на рис. 1.

Рис. 1. Концепція ієрархічності ярусності соціальних функцій універсального підприємства

Джерело: авторська розробка

Відповідно фундаментальним рівнем соціальних функцій загалом економічної діяльності та діяльності окремого підприємства вбачаємо функцію організаційно-економічної та соціокультурної ідентифікації людей як економічних агентів у просторі соціуму. Відповідно критеріями цієї функції було обрано піраміду потреб А. Маслоу [28], згідно з якою такі потреби розташовані у послідовності: 1) забезпечення первинних фізіологічних потреб; 2) безпека; 3) навчання; 4) самореалізація; 5) спілкування. Показники, за якими можна відслідковувати емпірично прояви функції, наведено на рис. 1.

Наступною функцією є виробництво товарів та послуг, необхідних для суспільства, з огляду на ступінь забезпечення потреб соціуму. Надалі передбачено функцію формування макроекономічних параметрів соціального змісту, що реалізується на практиці через інтенсивність і справедливість податкової системи. Найвищий ярус соціальних функцій підприємства реалізується у вигляді його іміджевих характеристик, тобто ідентифікації місця і ролі підприємства у соціально-економічному просторі.

Зазначене означає, що первинна (базова) соціальна функція підприємства реалізується передусім по відношенню до персоналу, тоді як друга – на рівні матеріального забезпечення суспільства, третя – на рівні макроекономічної політики країни, а четверта – стосовно зовнішніх організацій – реципієнтів підприємства.

Таким чином, в концептуальному плані теза про важливість соціальних аспектів функціонування підприємств є достатньо розвиненою у сучасних наукових дослідженнях; значними представляються і напрацювання з методичного забезпечення процесу оцінювання стану окремих елементів у діяльності підприємства соціального змісту, їх типізації і класифікації тощо. Водночас, у практично всіх згаданих вище роботах відсутніми є математично формалізовані підтвердження економічного ефекту від позитивної динаміки соціальних показників функціонування підприємств, а точка зору про вигідність інвестицій у соціальні функції залишається недостатньо підтвердженою і по суті недоведеною, а саме положення про суттєву економічну роль соціальних функцій підприємства – скоріше аксіоматичною гіпотезою. Саме це обумовлює необхідність вивчення фактору соціальних функцій саме у контексті побудови загальної моделі ефективності сучасного вітчизняного підприємства.

Висновки. Результати теоретичних досліджень дозволили сформулювати уявлення про необхідність моделювати оптимальні параметри сучасного інституту виробничого підприємства на основі реалізації ефекту максимізації комплексної результативності всіх використовуваних факторів – і економічних, і соціальних. При цьому акцентовано увагу на констатації чіткого узгодження ролі економічних (ринкових) факторів і соціальних детермінант суспільного розвитку через детермінанту належної (очікуваної) реалізації соціальних функцій репрезентативного підприємства.

Основні тенденції розвитку вітчизняної економіки у період ринкових трансформацій засвідчили той факт, що соціальний статус підприємства в структурі сучасного українського суспільства вже традиційно залишається нестійким. Звідси економічна наука повинна розглядати – як один із складових елементів предмету свого дослідження – завдання побудови моделі ефективності реалізації соціальних функцій підприємств. Це обумовлює необхідність у поглибленні наукових досліджень у сфері соціальної відповідальності сучасного вітчизняного бізнесу та інституту репрезентативного підприємства. Водночас можна зробити висновки, що сучасний етап розвитку теорії підприємства характеризується зміщенням акценту із суто економічних критеріїв на управлінські й соціокультурні аспекти. Водночас теза про співвідношення економічних і соціальних функцій підприємництва та сучасних соціально-економічних суспільних відносин потребує фактологічного підтвердження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Норт Д. Інституції, інституційні зміна та функціонування економіки [Текст] / Д. Норт; пер. з англ. І.Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
2. Полтерович В.М. Институциональные ловушки и экономические реформы [Текст] / В.М. Полтерович // Экономика и математические методы. – 1999. – т. 35. - №2. – С.156–164.
3. Иншаков О.В. Институционализм в российской экономической мысли [Текст] / О.В. Иншаков, Д.П. Фролов. – Волгоград: ВолГУ, 2002. – С. 11–20.
4. Дементьев В.Е. Квазиинтеграция в фокусе институциональной теории [Текст] / В.Е. Дементьев // Вестник Гос. ун-та управления. Сер. «Институциональная экономика». – 2001. – №2. – С. 45–49.
5. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем [Текст] / Г.Б. Клейнер; ЦЭМИ РАН. – М.: Наука, 2004. – 240 с.

6. Клейнер Г.Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность [Текст] / Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев, Р.М. Качалов. – М.: Экономика, 1997. – С. 47–65.
7. Стиглиц Дж. Неудачи корпоративного управления при переходе к рынку [Текст] / Дж. Стиглиц // Экономическая наука современной России. – 2002. – №4. – С.18–22.
8. Фридмен М. О свободе [Текст] / М. Фридмен, Ф. Хайек; под ред. А. Бабича. – Минск: Полифакт референдум, 1990. – 20 с.
9. Эрнандо де Сото Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире [Текст] / Эрнандо де Сото ; пер. с англ. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 272 с.
10. Ойкен В. Основные принципы экономической политики [Текст] / В. Ойкен. – М.: Прогресс-Универс, 1995. – С.13–15.
11. Эрхард Л. Благосостояние для всех [Текст] / Л. Эрхард. – М.: Начала-Пресс, 1991. – 108 с.
12. Ватрин Х. Социальная рыночная экономика – основные идеи и их влияние на экономическую политику Германии [Текст] / Х. Ватрин // Социальное рыночное хозяйство. Теория и этика экономического порядка в России и Германии. – СПб.: Экономическая школа, 1999. – 213 с.
13. Соціальна економіка: навч. посіб. [Текст] / Кол. авт. О.О. Беляев, М.І. Дибя, В. І. Кириленко та ін. – К.: КНЕУ, 2005. – 196 с.
14. Мюллер-Армак А. Принципы социального рыночного хозяйства [Текст] / А. Мюллер-Армак / Социальное рыночное хозяйство. Теория и этика экономического порядка в России и Германии. – СПб.: Экономическая школа, 1999. – С. 11–56.
15. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль [Текст] / Ф.Х. Найт; пер. с англ. – М.: Дело, 2003. – 360 с.
16. Мороз О.В. Соціально-економічні аспекти ефективності корпоративного управління: монографія [Текст] / О.В.Мороз, Н.П. Карачина. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2005. – 176 с.
17. Саймон Г. Теория принятия решений в экономической теории и науке о поведении [Текст] / Г. Саймон // Теория фирмы. – СПб. : Экономическая школа, 1995. – С. 54–72.
18. Alchian A., Demsetz H. Production, Information Costs and Economic Organization // American Economic Review 1972. Vol. 62, P. 775-795.
19. Веблен Т. Теория праздного класса [Текст] / Т. Веблен. – М., 1984. – С.201-216.

20. Пачковський Ю. Соціопсихологічна модель аналізу підприємництва за умов трансформаційного процесу [Текст] / Ю. Пачковський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – №3. – С. 121–129.
21. Пилипенко В. Підприємництво у дзеркалі соціологічної й психологічної науки [Текст] / В. Пилипенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №3. – С. 204–206.
22. Курчеева Г. И. Модель экономической оценки социального поведения компании в России [Текст] / Г. И. Курчеева, А. А. Алетдинова, Ю. А. Вагина // Экономические науки. – 2007. – №9. – С. 236–240.
23. Економіка України: десять років реформ [Текст] / З. Ватаманюк, С. Панчишин, В. Бандера, В. Буняк; За ред. З. Ватаманюка. – Л.: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – 496 с.
24. Киндзерский Ю. Деформация института собственности в Украине и проблемы формирования эффективного собственника в неэффективном государстве [Текст] / Ю. Киндзерский // Вопросы экономики. – 2010. – №7. – С.123–134.
25. Савичева Е.Ю. Социальная ответственность предприятия малого бизнеса [Текст] / Е.Ю. Савичева // Вестник Московского университета. Сер. 6. Экономика. – 2010. – №5. – С.32–39.
26. Шацьких К. Соціальна відповідальність як конкурентна перевага розвитку українського бізнесу [Текст] / К. Шацьких // Маркетинг в Україні. – 2010. – №5. – С.55–58.
27. Карлсон А. Шведский эксперимент в демографической политике: Гуннар и Альва Мюрдали и межвоенный кризис народонаселения [Текст] / А. Карлсон; пер. с англ. – М.: ИРИСЭН, Мысль, 2009. – 312 с.
28. Маслоу А. Маслоу о менеджменте [Текст] / А. Маслоу; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2003. – 416 с.